

ВИТОКИ ІДЕЇ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Тетяна Лесіна

канд. пед. наук, доцент, докторант,

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет

ім. К.Д. Ушинського»

(Ізмаїл, Україна)

Науковці, які досліджували освітянські проблеми у післявоєнний період української історії (О. О. Захаренко, Я. П. Ряппо, В. О. Сухомлинський, І. Т. Федоренко та ін.), дійшли згоди у питаннях витоків ідеї передшкільної освіти дітей в Україні, пов'язані із доробком у цьому плані К. Ушинського та С. Русової. Творчі ідеї цих педагогів-класиків обумовили неухильність процесу розбудови нового органічного і, водночас, автономного ланцюжка дошкільної та початкової освіти – передшкільної освіти. Остаточного оформлення передшкільної освіти як базової у формуванні в дошкільнят життєвих компетенцій відбулося, зокрема, через запровадження в Україні Програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Ідея полягала у створенні своєрідної «життєвої опори» для усіх дітей п'ятирічного віку, їх залучення педагогом-дошкільником не до певної «порції інформації», а, спираючись, зокрема, на контекстний підхід, розглядати п'ятирічну дитину як суб'єкт розвитку, вихователя – як посередника між нею й освітнім середовищем, стимулюючи індивідуальне самовизначення, а результативність педагогічного процесу вбачати в площині «діалогу і співпраці» суб'єктів [3, с. 105].

Постає питання такого змісту: які саме ідеї попередників були оцінені фахівцями II половини ХХ століття як наукове підґрунтя конструкту «передшкільна освіта»?

Перше. Необхідність та достатність, за обраним висловом послідовниці К. Ушинського – Є. Тихєєвої, «міцного внутрішнього і зовнішнього зв'язків» між дошкільним дитинством і початком систематичного шкільного навчання дитини, саме положення К. Ушинського про те, що у навчанні дитини «не слід поспішати, а йти далі не інакше як цілком опанувавши попереднє; опанувавши що-небудь, ніколи не залишати його без постійного застосування на практиці» є ключовим у його праці «Людина як предмет виховання». Саме ця думка творчо реалізована розробниками змістових і процесуальних складових передшкільної освіти в Україні [1, с. 62-69].

Друге. Оскільки саме на зламі ХХ і ХХІ століть людство оцінило самоцінність освіченої особистості, природний інтерес дослідників набув увесь спектр питань, пов'язаних із розбудовою національної системи дошкільної освіти. В цьому плані дослідниками повоєнної історії педагогіки високо оцінено внесок С. Ф. Русової.

Загально визнано дослідниками, що педагогічна спадщина С. Ф. Русової є багатогранною. Натомість аналіз наукових доробків авторки (зокрема, праць «Нова школа соціального виховання», «Значення соціальної психології для виховання», «Дошкільне виховання») зумовив визнання її як основоположниці саме українського доккілля. Так, С. Русова виокремлює такі особистісні характеристики української дитини, як-от: «...занадто вразлива й часто-густо

ховається од інших своїми переживаннями»; потребує «повернення до себе повагою до своєї індивідуальності», що сприятиме вияву талановитої вдачі дитини й «озветься її глибока чуйність» [4, с. 187]. Вона стверджувала про унікальність світу дитинства, бо дитина – «це зовсім окремий духовний організм», а її настрої дуже мінливі, засоби до висловлювання їх ще дуже неясні» [5, с. 171-173]. До того ж С. Русова вбачає у дошкільнятах різноманітне утворення, бо «дітвора взагалі різноманітна, неначе левада, вкрита усякими квітками» [4, с. 40].

У педагогічній спадщині класиків ми не знаходимо термін «передшкільна освіта» як окремий ланцюжок системи освіти. Проте цікавою є позиція С. Русової щодо визнання етапом «первинного дитинства» період до 8 років. До речі, ця думка збігається із висновком психологів «первинного фактичного становлення особистості». Отож, дитина «у ці літа найбільше набирається вражень, і треба цим враженням дати лад, збудити усі здібності й викликати самостійну думку, щоб обробити усі враження, задовольнити потребу активності й виховувати добрі соціальні почуття» [4, с. 35] з тим, щоб дитині «усе людське було рідне».

Намагаючись привернути увагу до етапу «первинного дитинства» як базового етапу в становленні соціальних якостей дитини, С.Ф. Русова називає гру й мову провідними засобами: «в них – все соціальне життя дитини, це природна школа громадського виховання, релігії, мистецтва» [6, с. 62].

Третє. Вітчизняні дослідники проблематики українського докільля (А. Богуш, Т. Поніманська, Т. Степанова та ін.), вивчаючи нюанси трансформації поняття «дошкільне виховання» в термін «дошкільна освіта» контекстним розглядали педагогічну спадщину К. Ушинського, якого вважають засновником «оригінальної вітчизняної дошкільної педагогіки» [1, с. 56], де чільне місце посідає формування соціального світу дитини. Попри наявність більш загострених проблем дошкільного дитинства у повоєнний період поточного століття (безпритульність, бездоглядність, криза соціальної інституції тощо), означений аспект не зникав з видноколу дослідників. Ними, зокрема, високо оцінено ідеї С. Ф. Русової, творча реалізація яких сприяла виробленню сучасного погляду на науковий статус понять «дошкільна зрілість», «соціальне здоров'я», «соціальна компетентність дошкільника» тощо.

У структурі соціального здоров'я С. Русова надає виключного значення у дошкільному дитинстві саме соціальному почуттю, визнаючи, що воно «розкривається без перерви, разом із суцільним розвитком дитини, із сприйманням нових вражень, нового знання, нових активних виступів; постійно їй доводиться підійматися до розуміння нових соціальних функцій» [6, с. 48].

Четверте. Аналіз історико-педагогічного доробку дослідників першої половини ХХ століття дозволяє по-новому оцінити позицію К. Ушинського відносно ролі вихователя у збагаченні соціального здоров'я дошкільнят. Як відомо, видатний педагог-класик називає вихователя дошкільного навчального закладу «садівницею», висуваючи високі вимоги як до особистості, так і до професійних якостей педагога-дошкільника. Розглядаючи педагогіку взагалі як мистецтво, творчо використовуючи ідеї та досвід у цьому плані Фрідріха Фребеля, К. Ушинський у «Звіті відрядженого за кордон» зауважує: «На щастя, педагогічні таланти не так рідкі, як інші, але для дитячої садівниці необхідний величезний педагогічний талант, який трапляється дуже рідко».

Розширюючи наукові уявлення про чинники соціального розвитку дитини в дошкільні роки, С. Русова осмислює як рівновеликий вплив і особистості вихователя, і соціуму: «Мало, щоб мати вихователів з відповідною підготовкою; треба, щоб усі громадяни зрозуміли велику вагу виховання й утворювали найкращі для цього умови» [4, с. 40].

П'яте. В контексті проблемного поля професійної підготовки майбутнього вихователя, здатного до компетентного проектування цілісного процесу розвитку дитини в умовах передшкільної освіти, особливої гостроти і значущості набувають і такі творчі ідеї В. Сухомлинського, конструктивність яких у теперішній час важко переоцінити:

- усвідомлення фахівцями (на рівні переконань) тієї істини, що дитинство – це «не підготовка до майбутнього життя», а «неповторне, яскраве, самобутнє життя»; від того, що увібрала в цей період дитина з навколишнього, «залежать її якості як особистості»; «кожну людську рису закладає природа, а відшліфувати належить батькам, педагогам, суспільству», «... дитячі роки – той вік, який ми вважаємо віком безтурботної радості, гри, казки – джерела життєвого ідеалу. Від того, що відкрилося дитині в навколишньому світі в роки дитинства, що викликало її подив і захопило, що обурило й примусило плакати – не від образи, а від переживання за долю інших людей – від цього залежить, яким громадянином буде наш вихованець» [7, с. 220];

- природа дитини шести-семи років життя «робить її надзвичайно чутливою» до педагогічних впливів; йдеться, з одного боку, про особливу соціально-професійну місію вихователя у формуванні дошкільної зрілості – якості, змістове наукове тлумачення якої надано сучасними дослідниками [2, с. 22], а з іншого, про домінування конструктивно-організаційних функцій вихователя з-поміж інших (догляд за дітьми, гностично-дослідницької, діагностичної, консультативно-координальної);

- «немає в дитині нічого, що вимагає від педагога жорстокості», а, водночас, принципово важливо вмотивувати засвоєння дитиною «десяти заповідей», чого не можна їй робити. Отож, актуалізується нині слушне зауваження видатного педагога-класика стосовно наступного: «...діти, на яких часто кричать, втрачають здатність сприймати найтонші відтінки почуттів інших людей, і це особливо тривожить – вони втрачають чутливість до правди, справедливості»; йдеться про розширення суто науково-педагогічного сенсу гуманізму – основи особистісно-професійних якостей конкурентоздатного вихователя [7].

Відтак, ще й досі залишається актуальною така ідея видатних педагогів-класиків: дослідництво дитини – запорука педагогічного успіху вихователя.

Отже, ідея організації передшкільної освіти має своїм підґрунтям педагогічні надбання дослідників, які творчо осмислені в період післявоєнної української історії, а оформлені, зокрема, у доробку К. Ушинського, С. Русової, В. Сухомлинського та інших педагогів-класиків. Сьогодні, завдячуючи систематизації наукових уявлень науковців, зокрема про роль вихователя дошкільного навчального закладу в формуванні старшого дошкільника як суб'єкта соціальної дії, видається за можливе спрямувати процес професійної підготовки у цьому плані майбутніх вихователів у логіці підсистеми «бакалавр-магістр».

Література:

1. Богуш А. Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського у вимірі сучасності / А. Богуш, В. Пікінер. – К. : Видавничий дім «Слово», 2017. – 314 с.
2. Богуш А. Перші кроки грамоти: передшкільний вік / А. Богуш, Н. Маліновська. – Вид. 2. – К. : Слово, 2014. – 424 с.
3. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади передшкільної освіти: монографія. – Кривий Ріг : Видавець Р. Козлов, 2015. – 244 с.
4. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К. : Освіта, 1996. – С. 185-202.
5. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. – кн. 1/за ред. Є. І. Коваленко; упор. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 272 с.
6. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. – кн. 2/за ред. Є. І. Коваленко; упор. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 320 с.
7. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Ред. Школа, 1977.

Tetyana Lesina. Origins of preschool education idea in the postwar period of national history XX century.

The article presents the main ideas of pedagogues of postwar period (S. Rusova, V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky) on the content and value preschool education in Ukraine, analyzes the role of educator in enriching social health of preschool children.

Key words: *preschool education, senior preschooler, social skills, preschooler's social health, preschool social competence.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ ОСОБИСТОСТІ

Інна Мазоха

канд. психол. н., доцент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

(Ізмаїл, Україна)

Психічне здоров'я військовослужбовців, що беруть участь у локальних війнах, відноситься до числа актуальних проблем сучасної психології та психіатрії. Медико-соціальні наслідки бойової психічної травми, її клінічні та лікувально-реабілітаційні аспекти є предметом численних досліджень [1]. Незважаючи на підвищений інтерес учених до проблеми бойових посттравматичних стресових розладів (ПТСР), багато її аспектів залишаються невирішеними, а відомості, що містяться в спеціальній літературі, – несистематизованими й суперечливими.

Вперше психологічні зміни у людей, які пережили ту чи іншу екстремальну ситуацію, катастрофу глобального (війна, землетрус, повінь) або особистого плану, була описана Да Коста (Da Costa) у солдатів під час Громадянської війни в Америці (1871). Вони були названі «синдромом солдатського серця» [5, с. 224]. А більшість діагнозів позначалася як «ностальгія». Безперечно, психотравмуючі фактори впливають на особистість військовослужбовців, провокують можливі відхилення в психічному розвитку людини, призводять до дезадаптації як у суспільстві, так і в найближчому